

Yliopisto-opetuksen uudistus

Marketta Sipi

Helsingin yliopisto, Maatalous-metsätieteellinen tiedekunta, Metsävarojen käytön laitos, PL 27, 00014

Helsingin yliopisto, marketta.sipi@helsinki.fi

Tiivistelmä

Tutkinnonuudistuksen taustalla on ns. Bologna-prosessi, jonka yleisiä tavoitteita ovat koulutusalueen vahvistaminen ja yliopistokoulutuksen yhtenäistäminen Euroopassa. Tarkoituksena on lisätä eurooppalaisen korkeakoulutuksen kilpailukykyä ja vetovoimaa muihin maanosiin verrattuna. Suomessa yliopisto-opetuksen uudistus pohjautuu yliopistolakia koskevaan muutokseen sekä valtioneuvoston asetukseen yliopistojen tutkinnoista, jotka tulivat voimaan 1.8.2005.

Kaksivaiheinen perustutkinto koostuu alemmasta kandidaatin tutkinnosta ja ylemmästä maisterin tutkinnosta. Kandidaatin tutkinnon laajuus on 180 opintopistettä ja se tulisi suorittaa kolmen vuoden aikana. Maisterin tutkinnon laajuus on 120 opintopistettä ja se tulisi suorittaa kahden vuoden aikana. Opintojen mitoituksessa käytetään ECTS -järjestelmää. Opiskelijan vuotuinen työmäärä on 1600 tuntia, joka vastaa 60 opintopistettä.

Opiskelijat valitaan suorittamaan maisterin tutkintoa, jolloin maisterivaiheen opinnot jatkuvat suoraan niitä edeltävän kandidaatin tutkinnon pohjalta. Opiskelijat voivat hakeutua kandidaatin tutkinnon jälkeen maisterikoulutukseen myös jollekin muulle alalle. Koulutuksessa tarvittavien valmiuksien saavuttamiseksi ylempää korkeakoulututkintoa suorittamaan valitulta henkilöltä voidaan edellyttää enintään yhden vuoden (60 op) opintoja vastaava määrä täydentäviä opintoja. Ylemmään korkeakoulututkintoon johtava koulutus voidaan järjestää myös maisteriohjelmana, joka on oma erillinen kokonaisuutensa. Maisteriohjelmaan on erillinen valinta ja se voi olla yksialainen, monialainen ja kansainvälinen.

Helsingin yliopistossa kandidaatin ja maisterin tutkintoihin sisältyy opiskelijan opintojen tueksi tehtävä henkilökohtainen opintosuunnitelma (HOPS), jota muokataan koko opintojen ajan yhdessä ohjaajien kanssa. Perustutkinnot tulisi suorittaa tavoiteajassa. Tutkintojen valmistumisen seuranta- ja tukijärjestelmä (Etappi) poimii rekisteristä viivästymisuhan alla olevat opiskelijat, joiden opintojen etenemistä tuetaan opintosuunnitelman ja ohjauksen keinoin. Helsingin yliopistossa otettiin käyttöön myös yhtenäiset arvosteluasteikot. Yleinen arvosteluasteikko on 6-portainen (0, 1, 2, 3, 4 ja 5) ja lisäksi voidaan käyttää hyväksytyt/hylätyt-arvostelua. Ylemmän korkeakoulututkinnon tutkielmien arvostelussa noudatetaan edelleen 8-portaista latinankielistä asteikkoa.

Maatalous-metsätieteellisen tiedekunnan pääainerakenne uudistettiin tutkinnonuudistuksen yhteydessä. Tiedekunnan 38 pääaineesta muodostettiin 18 laajaa pääainetta. Myös opiskelijavalintoja uudistettiin siten, että pääsääntöisesti opiskelijat valitaan suoraan pääaineisiin. Kun opiskelijan pääaine on selvillä heti opintojen alussa, se osaltaan selkeyttää ja edistää opintoja.

Ennen 1.8.2005 aloittaneet opiskelijat voivat suorittaa opintonsa vanhan tutkintoasetuksen mukaan 31.7.2008 saakka. He voivat myös siirtyä uuden tutkintoasetuksen mukaisiin opintoihin.

Koulutuksen kolmanteen vaiheeseen kuuluu jatkokoulutuksen tutkinnonuudistus, jonka yliopistotason linjaukset on tarkoitus tehdä syksyyn 2007 mennessä.

Bologna-prosessi

Tutkinnonuudistuksen taustalla on ns. Bologna-prosessi, joka käynnistyi Sorbonnessa (1998), jossa tehtiin aloite Euroopan korkeakoulututkintojen harmonisoinnista. Bolognassa (1999) yhteensä 29 Euroopan maan opetusministerit allekirjoittivat ns. Bolognan julistuksen. Bologna-prosessin yleisiä tavoitteita ovat korkeakoulutusalueen vahvistaminen ja yliopistokoulutuksen yhtenäistäminen Euroopassa. Tarkoituksena on lisätä eurooppalaisen korkeakoulutuksen kilpailukykyä ja vetovoimaa muihin maanosiin verrattuna. Tähän pyritään siirtymällä kaksivaiheiseen tutkintorakenteeseen perustutkintotasolla, yhtenäistämällä opintojen mitoitus (ECTS-pisteet) sekä lisäämällä opiskelijoiden ja opettajien liikkuvuutta ja koulutuksen läpinäkyvyyttä Euroopassa. Tavoitteena on myös yliopistokoulutuksen laatuajajärjestelmien kehittäminen.

Yliopisto-opetuksen uudistus Suomessa pohjautuu yliopistolakia koskevaan muutokseen (715/2004) sekä valtioneuvoston asetukseen yliopistojen tutkinnoista (714/2004), jotka tulivat voimaan 1.8.2005.

Seuraavassa tarkastelen opetuksen uudistusta Helsingin yliopistossa ja maatalous-metsätieteellisessä tiedekunnassa. Helsingin yliopistossa tutkinnonuudistuksen tukiryhmä koordinoi ja ohjaa tutkinnonuudistusta sekä valmistelee yliopistotason periaatepäätökset. Helsingin yliopiston konsistori tekee tutkintoja koskevat linjaratkaisut, joiden mukaan tiedekunnat edelleen valmistelevat omat päätöksensä, ohjeensa ja suosituksensa.

Opetusperiodit

Tutkinnonuudistukseen liittyy opetuksen periodisointi, jossa lukuvuosi jaetaan neljään opetusperiodiin. Sekä syys- että kevätlukukausi jaetaan kahteen seitsemän viikon periodiin, joiden välissä on yhden viikon mittainen väliviikko. Neljäs periodi sisältää pääsiäisen vuoksi kahdeksannen viikon. Periodisointi ei koske kesällä annettavaa opetusta. Opintojakso voi sijoittua useammalle periodille.

Periodisointi jaksottaa opiskelua, helpottaa opintojen suunnittelua ja sivuaineopintoja. Se antaa myös opettajille paremmat mahdollisuudet opetuksen ja tutkimuksen järjestämiseen. Väliviikko toimii puskurina ennen seuraavan periodin alkua ja hengähdystaukona intensiivisten periodien välillä. Opettajalle jää aikaa keskittyä mm. opiskelijoiden oppimisen arviointiin tai seuraavan periodin opetuksen suunnitteluun. Opiskelijalle väliviikko mahdollistaa rästiin jääneiden opintojen ja seminaaritöiden tekemisen sekä muun itsenäisen opiskelun.

Väliviikolla, vuodenvaihteessa ja kesäkaudella voidaan järjestää tenttejä, tutkielmien ja opintojen ohjausta, harjoittelua, erikois- ja intensiivikursseja, verkkokursseja, kenttäkursseja ja muuta opetusta, mutta ei kuitenkaan sellaisia pakollisia opintojaksoja, joita tarjottaisiin vain opetusperiodien ulkopuolella.

Opiskelijan työ tapahtuu sekä opetusperiodien aikana että niiden ulkopuolella. Opiskelijan vuosittaisesta työmäärästä vain osa sijoittuu opetusperiodien ajalle.

Kaksivaiheinen perustutkinto ja opintojen mitoitus

Kaksivaiheinen perustutkinto koostuu alemmasta kandidaatin tutkinnosta ja ylemmästä maisterin tutkinnosta. Kandidaatin tutkinnon laajuus on 180 opintopistettä ja se tulisi suorittaa kolmen vuoden aikana. Maisterin tutkinnon laajuus on 120 opintopistettä ja se tulisi suorittaa kahden vuoden aikana.

Opintojen mitoituksessa käytetään ECTS-pisteytys- ja kertymisjärjestelmää (European Credit Transfer System). Opiskelijan vuotuinen työmäärä on 1600 tuntia. Työmäärä-käsite tarkoittaa aikaa, jonka kuluessa keskimääräisen oppijan odotetaan saavuttavan vaaditut oppimistulokset. 60 opintopistettä vastaa yhden lukuvuoden kokopäiväistä opiskelua. Yksi opintopiste edellyttää siis keskimääräiseltä opiskelijalta 26,7 tunnin työmäärää, kun aikaisemmin käytössä ollut opintoviikko edellytti 40 tunnin työmäärää.

Helsingin yliopistossa opiskelijat valitaan suorittamaan maisterin tutkintoa, jolloin maisterivaiheen opinnot jatkuvat suoraan niitä edeltävän kandidaatin tutkinnon pohjalta. Uudessa tutkintojärjestelmässä opiskelijat voivat hakeutua kandidaatin tutkinnon jälkeen maisterikoulutukseen muulle alalle. Maisterikoulutukseen voi myös hakeutua ammattikorkeakoulututkinnon pohjalta tai muissa kotimaisissa tai

ulkomaisissa yliopistoissa suoritettujen kandidaatin tutkintoa vastaavien opintojen perusteella. Opiskelija voi myös kandidaatin tutkinnon jälkeen siirtyä työelämään ja myöhemmin palata suorittamaan maisteriopintoja.

Koulutuksessa tarvittavien valmiuksien saavuttamiseksi ylempää korkeakoulututkintoa suorittamaan valitulta henkilöltä voidaan edellyttää enintään yhden vuoden opintoja vastaava määrä täydentäviä opintoja. Täydentävien opintojen enimmäislaajuus on siis 60 opintopistettä ja pääsääntöisesti niitä ei sisällytetä ylempään korkeakoulututkintoon (120 op).

Tutkintorakenne

Maatalous-metsätieteellisessä tiedekunnassa kandidaatin tutkintoon (180 op) tulee sisältyä pääaineen perusopinnot (25 op), aineopinnot (60 – 90 op yhdessä perusopintojen kanssa), kandidaatin tutkielma (6 op), kieliopinnot (vähintään 10 op, sisältää äidinkielen, toisen kotimaisen kielen ja vähintään yhden vieraan kielen), tieto- ja viestintätekniikan opintoja (vähintään 3 op), henkilökohtainen opintosuunnitelma (HOPS, 1 – 3 op), harjoittelua tai työelämään orientointia (1 – 3 op) sekä sivuaineopinnot (vähintään 25 op) vähintään yhdessä sivuaineessa. Näiden lisäksi tutkintoon voi sisältyä yleisopinnot ja vapaasti valittavia opintoja. Kandidaatin tutkielma voidaan integroida mm. seminaariin tai laboratorio työskentelyyn

Maisterin tutkintoon (120 op) tulee sisältyä pääaineen syventäviä opintoja vähintään 70 opintopistettä, josta maisterin tutkielma on 40 opintopistettä, tieto- ja viestintätekniikan opintoja (yhdessä kandidaatin tutkinnon kanssa vähintään 5 op) ja henkilökohtainen opintosuunnitelma (1-2 op). Sivua- ja kieliopinnot suoritetaan yleensä kandidaattitutkinnon yhteydessä, mutta mikäli niitä ei ole suoritettu, ne tulee suorittaa maisterin tutkinnossa. Näiden lisäksi tutkintoon voi sisältyä yleisopinnot ja vapaasti valittavia opintoja.

Kaksivaiheisen perustutkintorakenteen mukaan alempi korkeakoulututkinto tai tasoltaan vastaava koulutus on suoritettava ennen ylempään korkeakoulututkintoon johtavien opintojen aloittamista. Opintojen joustavan etenemisen kannalta opiskelija saa maatalous-metsätieteellisessä tiedekunnassa suorittaa korkeintaan 20 opintopisteen edestä pääaineen syventäviä opintoja ennen kandidaatin tutkinnon suorittamista.

Kandidaatin ja maisterin tutkintoihin sisältyy opiskelijan opintojen tueksi tehtävä henkilökohtainen opintosuunnitelma (HOPS). HOPS on opintojen suunnittelun ja ohjauksen väline, jonka avulla edistetään opiskelijan opiskeluprosessin hallintaa. Opintosuunnitelmaa muokataan koko opintojen ajan yhdessä ohjaajien kanssa. Henkilökohtainen opintosuunnitelma on koko opiskeluaikaa koskeva prosessi, jonka tavoitteena on tukea akateemisen asiantuntijuuden kehittämistä.

Maisteriohjelmat ja yhteistutkinnot

Ylempään korkeakoulututkintoon johtava koulutus voidaan järjestää myös maisteriohjelmana, joka on oma erillinen kokonaisuutensa. Maisteriohjelman perustamisesta, suunnittelusta ja rahoituksesta päätetään erikseen. Maisteriohjelmaan on erillinen valinta. Maisteriohjelma voi olla yksialainen, monialainen ja kansainvälinen.

Maatalous-metsätieteellisessä tiedekunnassa aloittaa vuonna 2006 metsätieteiden englanninkielinen maisteriohjelma, johon valitaan korkeintaan 30 ulkomaista ja kotimaista opiskelijaa. Maatalous- ja elintarviketieteisiin on suunnitteilla vastaavat ohjelmat. Myös biotekniikassa on englanninkielinen maisteriohjelma. Lisäksi tiedekunta on mukana geoinformatiikan maisteriohjelmassa ja suunnittelemassa mm. CBU:n (Cross Border University) bioenergian maisteriohjelmaa.

Yhteistutkinnolla tarkoitetaan kahden tai useamman yliopiston yhdessä kehittämää ja järjestämää koulutusohjelmaa, joka johtaa yhteen tai useampaan tutkintotodistukseen. Tällaisista maisteriohjelmissa sovitaan kirjallisesti yhteistyötahojen kesken.

Opintojen etenemisen seuranta (Etappi)

Perustutkinnot tulisi suorittaa tavoiteajassa (3+2 vuotta). Opintojen seuranta, henkilökohtaisen opintosuunnitelman käyttö ja siihen kytkeytyvä ohjaus ovat opiskelun etenemistä ja opiskeluprosessia tukevia elementtejä.

Tutkinnonuudistuksen yhteydessä Helsingin yliopistossa otettiin käyttöön tutkintojen valmistumisen seuranta- ja tukijärjestelmä (Etappi). Järjestelmässä opintojen esteet tunnistetaan ja niihin puututaan varhaisessa vaiheessa. Opiskelijarekisteristä poimitaan tietyissä tarkistuspisteissä viivästymisuhan alla olevat opiskelijat ja heidän opintojensa etenemistä tuetaan opintosuunnitelman ja ohjauksen keinoin.

Opintojen etenemistä seurataan opintopistekertymän perusteella viiden tarkistuspisteen avulla. Järjestelmä poimii rekisteristä ne opiskelijat, joiden opinnot eivät opintorekisteriin kertyneiden suoritusten perusteella etene tiedekunnan edellyttämällä tavalla.

Tavoiteajaltaan kolmivuotisessa kandidaatin tutkinnossa on kolme tarkistuskohtaa. Ensimmäinen kohta on ensimmäisenä lukuvuonna kolmannen opetusperiodin jälkeen ja maatalous-metsätieteellisessä tiedekunnassa tarkistuskohtaan minimiopintopistemäärä on 25. Minimirajan alle jääneille opiskelijoille tarjotaan tehostettua ohjausta. Toinen tarkistuskohta on kolmen vuoden kuluttua kandidaattiopintojen aloittamisesta ja kohdan minimiopintopistemäärä on 100. Kolmas tarkistuskohta on neljän vuoden kuluttua kandidaattiopintojen aloittamisesta. Kolmannessa tarkistuspisteessä poimitaan rekisteristä ne opiskelijat, joiden kandidaatintutkinto ei ole vielä valmistunut.

Tavoiteajaltaan kaksivuotisessa maisterin tutkinnossa tarkistuskohtat ovat kahden ja kolmen vuoden kuluttua maisteriopintojen aloittamisesta. Ensimmäisen tarkistuskohtaan minimiopintopistemäärä on 60. Toisessa tarkistuspisteessä poimitaan rekisteristä ne opiskelijat, joiden maisterin tutkinto ei ole vielä valmistunut.

Kandidaatintutkinnon toisessa ja kolmannessa tarkistuspisteessä sekä maisterin tutkinnon kahdessa tarkistuspisteessä rekisteristä poimitujen opiskelijoiden on tehtävä valmistumistaan koskeva suunnitelma, jonka käsittelee ja hyväksyy oppiaineen vastuuprofessori. Suunnitelman on oltava sisällöllisesti ja ajallisesti toteuttamiskelpoinen. Hyväksytyt suunnitelma on läsnäolevaksi ilmoittautumisen edellytys. Jos opiskelija ei esitä suunnitelmaa tai sitä ei hyväksytä, opiskelija ei voi ilmoittautua läsnäolevaksi. Mikäli opiskelija tässä tapauksessa laiminlyö poissaolevaksi ilmoittautumisen, hän menettää opiskelu-oikeutensa, mutta voi myöhemmin jatkaa opintojaan saatuaan yliopistolta oikeuden päästä uudelleen opiskelijaksi. Poissaolevaksi ilmoittautunut opiskelija voi ilmoittautua läsnäolevaksi sen jälkeen, kun hänen laatimansa suunnitelma on hyväksytty. Suunnitelma on voimassa kaksi vuotta. Suunnitelman toteutumista seurataan ja tuetaan henkilökohtaiseen opintosuunnitelmaan kuuluvan ohjauksen osana.

Arvosteluasteikot

Tutkinnonuudistuksen yhteydessä Helsingin yliopistossa otettiin käyttöön uudet yhtenäiset arvosteluasteikot. Tavoitteena oli yhtenäistää yliopiston sisäisiä käytäntöjä opiskelijoiden sisäisen liikkuvuuden helpottamiseksi. Uusi arvosteluasteikko koskee sekä vanhan että uuden tutkintojärjestelmän mukaisia opintoja.

Yleinen arvosteluasteikko on 6-portainen, jossa arvosanojen merkitykset ovat seuraavat: 5 = erinomainen, 4 = kiitettävä, 3 = hyvä, 2 = tyydyttävä, 1 = välttävä ja 0 = hylätty. Tämän asteikon lisäksi voidaan käyttää hyväksytyt/hylätty-arvostelua esimerkiksi harjoittelun ja taitokurssien kohdalla.

Ylemmän korkeakoulututkinnon tutkielmien arvostelussa noudatetaan 8-portaista latinankielistä asteikkoa (laudatur, eximia cum laude approbatur, magna cum laude approbatur, cum laude approbatur, non sine laude approbatur, lubenter approbatur, approbatur, improbatur).

Ennen 1.8.2005 suoritettavat arvosanat on muunnettu uudelle arvosteluasteikolle. Arvosanojen muuntamisen tavoitteena oli mahdollisimman oikeudenmukainen ratkaisu kunkin opiskelijan kohdalla. Mikäli opintokokonaisuuden kokonaisarvosana muodostuu erilaiseksi osasuoritusten alkuperäisten ja muunnettujen arvosanojen perustella laskettuna, on kokonaisarvosanaksi merkittävä parempi. Opiskelijalla on oikeus tarkistuttaa muunnetut arvosanat ja tarvittaessa tehdä korjauspyyntö. Opintosuoritusrekisterissä

säilytetään opinnoista saadut alkuperäiset arvosanat. Rekisteriotetta tulostettaessa oletusarvoina ovat uudelle asteikolle muunnetut arvosanat. Tutkintodistuksissa käytetään muunnettuja arvosanoja.

Vanhat tiedekunnassa käytössä olleet arvosanat (0, 1, 1+, 2-, 2, 2+, 3-, 3) muutettiin uudelle arvosteluasteikolle (0-5) seuraavasti: 0 = 0, 1 = 2, 1+ = 2, 2- = 3, 2 = 3, 2+ = 4, 3- = 5, 3 = 5.

Maatalous-metsätieteellisen tiedekunnan pääainerakenteen uudistus

Samanaikaisesti tutkinnonuudistuksen kanssa maatalous-metsätieteellisen tiedekunnan pääainerakenne uudistettiin. Tiedekunnan 38 pääaineesta muodostettiin 18 laajaa pääainetta. Viidellä laitoksella yhdeksästä on vain yksi pääaine.

Tiedekunnan pääaineet ovat biotekniikka (yhteinen pääaine, elintarviketeknologian, kotieläintieteen, soveltavan biologian ja soveltavan kemian ja mikrobiologian laitokset), elintarvike-ekonomia, kuluttajaekonomia, maatalousekonomia, markkinointi ja ympäristöekonomia (taloustieteen laitos), elintarvikekemian, maaperä- ja ympäristötiede, mikrobiologia ja ravitsemustiede (soveltavan kemian ja mikrobiologian laitos), elintarviketeknologia (elintarviketeknologian laitos), kasvintuotannon biologia (soveltavan biologian laitos), kotieläintiede (kotieläintieteen laitos), maatalous- ja ympäristötekniologia (agroteknologian laitos), metsäekologia (metsäekologian laitos), metsäekonomia ja puumarkkinatiede (metsäekonomian laitos) ja metsävaratiede ja -tekniologia (metsävarojen käytön laitos).

Myös opiskelijajavalintoja uudistettiin samalla siten, että pääsääntöisesti opiskelijat valitaan suoraan pääaineisiin (hakukohteita 16). Kun opiskelijan pääaine on selvillä heti opintojen alussa, se osaltaan selkeyttää ja edistää opintoja.

Siirtymävaihe

Ennen 1.8.2005 aloittaneet opiskelijat voivat suorittaa opintonsa vanhan tutkintoasetuksen mukaan 31.7.2008 saakka. He voivat myös siirtyä uuden tutkintoasetuksen mukaisiin opintoihin, jolloin heitä koskevat 1.8.2005 voimaan tulleet tutkinnon rakennetta ja opintoja koskevat päätökset ja määräykset. Heidän ennen siirtymistä suorittamat opinnot hyväksytään mahdollisimman täysimääräisinä tutkintoon. Opintoviikkoina suoritettavat opinnot on muutettu opintopisteiksi muuntokertoimella 2. Opintosuoritusotteessa opintojen laajuus näkyy sekä opintopisteinä että opintoviikkoina.

Jatkokoulutuksen tutkinnonuudistus

Koulutuksen kolmanteen vaiheeseen kuuluu jatkokoulutuksen tutkinnonuudistus. Helsingin yliopistossa uudistuksen valmistelusta vastaa tutkinnonuudistuksen tukiryhmä yhteistyössä tieteellisen neuvoston kanssa. Lukuvuonna 2005-06 ei tule voimaan jatkokoulutusta koskevia yliopistotason linjauksia, mutta ne on tarkoitus tehdä syksyyn 2007 mennessä. Maatalous-metsätieteellisessä tiedekunnassa jatkotutkintoja koskevat pysyväismääräykset ja jatko-opinto-ohjeet on päivitetty lakimuutoksen ja asetuksen vaatimusten mukaisiksi.